T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

CİLT 3

40. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI BİLDİRİLERİ

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu

40. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI

CİLT 3

27-31 MAYIS 2024
NEVŞEHİR

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3790/3
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 203/3

Editör
Gökhan BOZKURTLAR

27-31 Mayıs 2024 tarihlerinde Nevşehir'de düzenlenen 44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-6109-5
ISBN: 978-975-17-6112-5

Grafik Tasarım
Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafı
Kelainai / Apameia Antik Kenti'nin kuzeydoğusunda bulunan Haydarlı köyü Gökçeli Mevkii'ndeki araştırmalar. Kelainai / Apameia Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması Projesi 2023 Yılı Çalışmaları.

Not: Araştırma raporları, dil ve yazım açısından Gökhan BOZKURTLAR tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2025

İÇİNDEKİLER

Gizem KARTAL, Metin KARTAL
ESKİŞEHİR İLİ TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (VI), 2023 13

Mehmet ÖNAL, Süheyla İrem MUTLU, Semih MUTLU
HARRAN OVASI 2023 YILI ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 29

Mehmet ÖZHANLI, Ersin ÖZEN, Ali GÜNDOĞAN, Veysel ERDOĞAN, Kübra KARATAŞ
ISPARTA İLİ YALVAÇ, GELENDOST VE ŞARKİKARAAĞAÇ İLÇELERİ ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2023 47

Meral BAŞARAN, Haldun Arda BÜLBÜL, İpek ÖZDEN
ÇANAKKALE BOĞAZI TUNÇ ÇAĞI LİMANLARI ARAŞTIRMA PROJESİ, 2023 YILI ÇALIŞMALARI 65

Mehmet TEKOCAK
2023 YILI ANEMURİUM HİNTERLANDI ANAMUR-BOZYAZI YÜZEY ARAŞTIRMASI 81

Mesut DÜNDAR, Yusuf ACIOĞLU, Oğuz KOÇYİĞİT
ORTA ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE BALIKESİR İLİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2023 YILI ÇALIŞMALARI 99

Michael D. YILMAZ
AKALAN KALESİ VE ÇEVRESİ (SAMSUN) ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI: 2023 SEZONU 121

Muhammet GÖRÜR, Oktay GÜNDOĞDU, Sakine AYTAÇ TOPUZ, Abdül Halim VAROL,
Halise Betül KIRMIZI, Esra GÜNDOĞDU, Şafak BALCI, Bülent İŞLER,
Ö. Hakan ÇETİN, Murat ÇERKEZ
ELMADAĞ VE HAYMANA 2023 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI 137

Mustafa BEYAZIT, Meryem CANSEVEN
DENİZLİ İLİ VE İLÇELERİNDEKİ OSMANLI MEZAR TAŞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI 2023 (ÇAMELİ-ÇAL İLÇELERİ) 159

Mustafa BİLGİN, Esen KAYA, İnan KOPÇUK, Pınar KIZILTEPE BİLGİN,
Ertan ŞEHİT, Sevingül BİLGİN KOPÇUK, Mürşide ÜLKER KÜÇÜK
ASPENDOS YÜZEY ARAŞTIRMASI 2023 175

ASPENDOS YÜZEY ARAŞTIRMASI 2023

Mustafa BİLGİN*

Esen KAYA

İnan KOPÇUK

Pınar Kızıltepe BİLGİN

Ertan ŞEHİT

Sevingül BİLGİN KOPÇUK

Mürşide ÜLKER KÜÇÜK

ASPENDOS YÜZEY ARAŞTIRMASI 2023 YILI ÇALIŞMALARI

2023 yılı programı iki aşamalı olarak yürütülmüştür[1]. İlk etapta Aspendos'un yukarı ve aşağı kentinin yayılım sınırları ile önceki araştırmalar kapsamında kısmen belgelenen veya tespit edilemeyen arkeolojik bulguların varlığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sonraki periyotta Aspendos'un ünlü su yollarının korunması amacıyla oluşturulan savunma noktaları ve buna bağlı yerleşimler ile bağımsız gözetleme mevzileri incelenmiştir. Bunun için Antalya ili, Serik ilçesi, Gökçepınar Mahallesi sınırları içerisinde kalan arazinin önemli bir bölümünde yaygın saha taraması yapılmıştır (Resim: 1).

* Doç. Dr. Mustafa BİLGİN, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ahmet Necdet Sezer Kampüsü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE, bilgin@aku.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Esen KAYA, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ahmet Necdet Sezer Kampüsü, Afyonkarahisar/TÜRKİYE, esenkaya@aku.edu.tr

Arş. Gör. İnan KOPÇUK, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klâsik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, ikopcuk@ankara.edu.tr

Pınar Kızıltepe BİLGİN, Arkeolog, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi, Alaaddin Keykubat Kampüsü, Konya/TÜRKİYE, pkbilgin@gmail.com

Öğr. Gör. Ertan ŞEHİT, Yozgat Bozok Üniversitesi, Boğazlıyan Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, Yozgat/TÜRKİYE, ertan.sehit@yobu.edu.tr

Dr. Sevingül BİLGİN KOPÇUK, Anıttepe Mahallesi, Kubilay Sokak, No: 38/1, Ankara/TÜRKİYE, sevingulbilgin@gmail.com

Mürşide ÜLKER KÜÇÜK, Arkeolog, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi, Beşevler Yerleşkesi, Ankara/TÜRKİYE, mursideolker@gmail.com

1 YA010710-2023 proje numaralı, "Aspendos Antik Kenti ve Territoryumu Yüzey Araştırması" başlıklı, Aspendos 2023 yılı yüzey araştırması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 07/06/2023 günlü, 3867471 sayılı yazısına konu izin belgesi çerçevesinde, Bakanlık Temsilcisi, Uzm. Ahmet Gürel'in (İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü) katılımıyla, 18 Ağustos-08 Eylül 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın koordinasyonu, Aspendos Kazıevinden yürütülmüş, araştırma ekibi de söz konusu kazıevinde konaklamıştır. Çalışmaların *territoryum* araştırmaları aşamasında, Aksu Tur Transfer, Turizm Taşımacılık Firması araç ve yakıt desteği vermiştir. Ayrıca Regnum Carya Otel ile BETUYAB (Belek Turizm Yatırımcıları Birliği) ayni destekte bulunmuştur.

Yukarı Şehir (Akropolis) Araştırmaları

Kentin *territoryum*undaki araştırmalardan önce, Serik ilçesi Belkıs Mahallesi'nde ikamet eden yöre eşrafından Durmuş Demir ve Mustafa Iltar'la "Sözlü Tarih Araştırmaları" kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde, ilk olarak Aspendos Ören Yeri sınırları içerisinde yoğun bitki örtüsü altında kalmış veya öncesinde belgelenemeyen birtakım arkeolojik bulguların tespiti amacıyla kendileriyle birlikte alana çıkılmıştır.

Su Şebeke Tankı ve Merdivenler

Akropolis tepesinin güney yamacında, kayalık yüzeyindeki doğal bir mağara/sığınak önünde yükselen, ağırlıklı tuğla ile örülü anıtsal *tonoz* ile *akropolis*e merdivenler aracılığıyla çıkış imkânı veren bölümleri anlayabilmek amacıyla bu noktada incelemeler yapılmıştır. Kessener'in de bu noktadaki gözlemleri, anıtsal *tonoz* üzerine inşa edilmiş zikzak biçiminde "Z" yapan bir merdivenle güneybatı yamacından kente girildiği yönündedir. Diğer bir geçiş ise buranın hemen yaklaşık 60 m kadar doğusunda konumlanmaktadır. Aynı zamanda bu iki noktanın arasında yukarı kenti güneyinden saran doğal bir tahkimatın varlığı dikkati çekmiştir. Buna ek olarak, *konglomera* kayaç kütlesi üzerinde, iki giriş arasındaki mesafe boyunca, bu düzenlemelerden daha önce yapıldığı anlaşılan sur uygulamaları saptanmıştır. Özellikle ikinci girişe yakın konumda 2,50 m'de bir, içeri 1 m'lik diş formunda keskin bir açı yapan, simetrik, birbirini izleyen uygulamalar görülmüştür. Hem anıtsal *tonoz*un hem de güney yamaçtan *akropolis*e girişi sağlayan iki geçidin ve anlaşıldığı kadarıyla sura ait izlerin, yerden ve havadan fotoğrafları çekilerek mevcut durumları belgelenmiştir (Resim: 2).

Dromoslu Su Kaynağı Odası

Kazıevinin hemen batısında başlayan eğim üzerinde konuşlanan ve buradaki birkaç hane ile bahçeleri arasında kalan kesimde, yani kentin bu defa güney alt yamacında hızlı bir saha taraması gerçekleştirilmiştir. Lanckoronski ve ekibinin incelemeleri sırasında tespit edilemeyen, yukarıda adı geçen Kessener'in ise detaylı bir belgeleme sonrası planını çıkartarak tanımladığı, ilk evresini Sillyon'daki çağdaşıyla ilişkilendirerek Helenistik Dönem'e tarihlediği su kaynağı odası tekrardan bulunmuştur. Nitekim kemerli bir girişi olan, 15 m uzunluğundaki kapalı kaynak tünelinin mevcut durumu yeniden belgelenmiştir[2] (Resim 3-4).

Güney Nekropolisi

Aspendos'un güney yamaçlarında, *Dromos*lu Su Kaynağı Odası'nın hemen batısındaki zeytinlik içinde saptanan amorf nitelikli ve çoğunluğu kırmızı astarlı seramiklerden oluşan buluntuların yoğunluğu bu alanın incelenmesindeki en önemli kriter olmuştur. İlk izlenimler, beklendiği üzere *akropolis*in diğer yamaçları gibi güney tarafında da bir *nekropolis*in varlığı

2 Kessener, P. (2017), "The early water supply of Aspendos - a Hellenistic water-chamber?", içinde: Roman Water Distribution and Inverted Siphons, Nijmegen: fig. 316-317, 318.

üzerinedir. Toprak altındaki mezarlar, bunları içeren kimi yapı ve/veya çevre duvarlarına ait izlerin bir kısmı belli belirsiz uzantılar biçiminde gözlemlenebilmiştir. Saha taramasında çoğunluğu Doğu *Sigillata*ları D Grubuna ait Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne (MS 1. yy.) tarihlenen kaliteli sınıfına giren seramik buluntular tespit edilmiştir. Mezar hediyesi olması muhtemel kaplara, aynı zamanda yaklaşık %30 oranında *amphora* buluntuları da eşlik etmektedir. *"Zemer 41 / Pinched Handle Amphora"* şeklinde literatürde tanınan ve bu grubun ilk evre örneklerinden olduğu değerlendirilen parçalar diğer *amphora*lar arasında öne çıkmaktadır.

Tarifi yapılan Güney *Nekropolis*i'nin yayılım gösterdiği yamaçta, sistematik bir seramik yüzey taraması gerçekleştirilmiştir. Buluntu yoğunluğu ve topografya dikkate alınarak bu alan varsayımsal olarak sınırlandırılmıştır. Malzeme toplanacak bu örneklem sahasının her bir köşesi ve buluntu yoğunluğu gösteren yaklaşık merkez lokasyonu GPS uygulaması yardımıyla işaretlenmiştir. Çoğunluğu Doğu *Sigillata*ları D Grubu'nun erken formlarını içeren seramikler dikkati çekmektedir. Bu alanda tespit edilen seramiklerin genel yapısı incelendiğinde, Aspendos'ta günümüze dek yapılan kazı çalışmalarında ele geçen örneklerden daha farklı bir tipo-kronoloji gösterdikleri anlaşılmıştır. *Akropolis*te gerçekleşen kazı ve sondajlarda karşılaşılan seramiklerle aynı mal grubu kategorisinde değerlendirilen parçaların form repertuarı kısmen farklılaşırken; kullanım dönemleri de daha erkene inmektedir (Resim: 5-6).

Aspendos 2023 Yılı Aşağı Kent Batı Kesimi Araştırmaları

2023 yılı yüzey araştırmaları kapsamında aşağı kent olarak tanımlanan ve kayıt altına alınmayan bölümler incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle antik kentin kuzeybatısındaki Camili köyüne giden yol hattı incelenmiştir. Bu kesimde yapılan yüzey taramasında, Geç Antik Dönem'le ilişkili olarak dükkân kompleksi, dükkânlardan bağımsız bir yapı kalıntısı ve bu kalıntıların hemen yakınındaki *nekropol* alanına ek olarak, yine aynı alanın güneydoğusunda bir kilise ve zeytinyağı işliği de tespit edilmiştir.

Aşağı Kent Geç Antik Dönem Batı Dükkânları

*Akropolis*in aşağı kent bölümünde, köy yolunun 70 m batısında, Geç Antik Dönem'e ait bitişik nizamda üç dükkân tespit edilmiştir (Resim: 7). Doğu-batı aksında konumlandırılan dükkânlar 1, 2 ve 3 no.lu dükkân olarak adlandırılmıştır.

Giriş bölümü olan kuzey cephesine ait duvarlar ve kapı sistemi büyük oranda tahrip olmuştur. Duvarları yaklaşık 0,60 m kalınlığında olan yapı, doğu-batı aksında 25,50 m, kuzey-güney aksında 7,80 m'dir. Yapı malzemesi olarak *konglomera* taş ve tuğla, bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır. Duvar örgüsü, üç, dört sıra fazla düzenli kenarları olmayan *konglomera* taş sırası ile onun üzerine bir veya iki sıra tuğla sırası gelecek şekilde yapılmıştır.

Duvarlardan kondisyonu en iyi olan 3 no.lu dükkânın kuzeybatı köşesi, yaklaşık 3 m yüksekliğinde, 2 m genişliğinde korunagelmiştir. 1 ve 2 no.lu dükkânların kuzey cephesi

temel seviyesinde günümüze kadar ulaşmıştır. Arka cephe duvarları ortalama 2 m, ara duvarlar 2,70 m, doğu duvarı 2,14 m, batı duvarı 2,80 m yüksekliğinde korunmuştur. Doğu duvarı üzerinde 1,09 m genişliğinde kapı açıklığı görülmektedir. Ara duvarlar ile batı dış duvarında ise ortalama 1,20 m genişliğinde pencere açıklıkları saptanabilmiştir. Ayrıca 2 ve 3 no.lu dükkânların arka duvarlarında ikişer adet yaklaşık 0,90 m genişliğinde pencere açıklıkları bulunmaktadır. Dükkânların varlığı, Geç Antik Dönem'de kentin ticari bölgesinin bu alana kadar yayıldığını göstermektedir.

Aşağı Kent Geç Antik Dönem A Yapısı

*Akropolis*in batısında, aşağı kent bölümünde, Geç Antik Dönem dükkânların 5 m kuzeyinde, yine Geç Antik Dönem'e tarihlenebilen, "L" şeklinde iki duvarı olan bir yapı tespit edilmiştir. Yapının batı duvar uzunluğu, kuzey-güney aksında 9,30 m'dir. Doğuya uzanan duvar 17,20 m uzunluğunda ve içe doğru bir diş sırası yaparak yaklaşık 18 m daha devam etmektedir. Duvar, iki üç sıra düzensiz kenarlı *konglomera* taş sırası ile onun üzerine bir veya iki sıra tuğla sırası gelecek şekilde örülmüştür. Duvarlarda yapı malzemesi olarak *konglomera* taş ve tuğla bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır. Kuzey cephesinde yaklaşık 1,10 m yükseklikte 0,3 m'lik kare açıklıklar mevcuttur.

A Yapısı'nın diş yapan kısmındaki açıklıkta Geç Antik Dönem'e ait olduğu düşünülen, yapının çatı sistemiyle ilişkili, 32x14 cm ölçülerinde *kalipter* (omurga) tespit edilmiştir. Yapının çevresinde Geç Antik Dönem'e ait amorf seramik parçaları bulunmuştur.

Batı Nekropolisi

Geç Antik Dönem dükkânlarının yaklaşık 80 m kuzeydoğusunda, Camili köy yolunun ise 50 m kadar batısındaki alt kotta, kuzey-güney aksında 70 m, doğu-batı aksında ise 50 m'lik bir alanda yapılan incelemelerde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait amorf nitelikli seramikler tespit edilmiştir. Seramik buluntuların çoğunlukla Doğu *Sigillata*ları D grubuyla ilişkili olmasının yanı sıra, ikisi tüme yakın dokuma tezgâhı ağırlıkları da dikkat çekici örneklerdir. Yüzeyde görülen bazı kemik parçalarıyla birlikte, diğer pişmiş toprak buluntuların nitelikleri, bu alanın, Roma İmparatorluk Dönemi'nde *nekropol* olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple bu alan kent haritasına Batı *Nekropolis*i olarak işaretlenmiştir (Resim: 8-9).

Zeytinyağı İşliği

Antik kentin güneydoğusundaki Camili köyüne giden yolun alt bölümlerindeki meyve bahçeleri arasındaki yol hattı incelenmiş olup, Geç Antik Dönem dükkânlarının yaklaşık 250 m güneydoğusunda, Camili köy yolunun hemen kenarındaki kayalığın batı yüzünde bir zeytinyağı işliği saptanmıştır. Kayalık alan doğu-batı / kuzey-güney yönünde yaklaşık 5 m ölçülerindedir. Batısından bir su kanalı geçmektedir. Batı yüzü düzleştirilen kayalığın üst bölümüne 3,50 m uzunluğunda, 0,85 m genişliğinde, doğu batı aksında bir duvar örülmüş, duvarın ortasına, dörtgen bir yuva açılmıştır. Açılan yuva zeytin ezme düzeneğinde kulla-

nılan kalas için yapılmış olmalıdır. Kalas yuvasının genişliği 0,27 m olarak korunmuştur. Duvarın alt bölümünde, yine presleme işlemiyle ilişkili olduğu düşünülen ve kademeli olarak yapılan iki düzlem bulunmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru 1. düzlem 0,40 m, 2. set 0,90 m ölçülerindedir. Duvarın örgüsünde kullanılan tuğla ve taş karışımı, işliğin Geç Antik Dönem'le ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. İşliğin yakınında bulunan bir depolama kabına ait olan ağız kenarı parçası da olasılıkla işlikle ilişkili olmalıdır.

Aşağı Kent Güney Kilisesi

Aşağı şehrin güneybatısında, işliğin yaklaşık 260 m güneydoğusunda, Camili köyüne giden yolun güneyinde Geç Antik Dönem'e ait olduğu düşünülen bir kilise tespit edilmiştir.

Yapının doğuya bakan kısmında yer alan *apsis* korunmuştur. *Apsis*in batısında kesme taş iki blok bulunmaktadır. Güneyde bulunan bloğun *apsis*in dışına doğru yaklaşık 10 cm çıkıntı yaptığı görülmektedir. Kilisenin duvarları, Geç Antik Dönem mimari özelliklerindedir. *Apsis*in içi sonraki bir dönemde moloz taş, tuğla ve harç kullanılarak kapatılmıştır. Kilisenin çevresinden, Roma ve Geç Antik Dönem'le ilişkili seramik parçaları bulunmuştur.

Aspendos 2023 Yılı Aşağı Kent Güney Kesimi Araştırmaları

*Akropolis*in 300 m güneyinde, Küçük Hamam'ın ise 130 m batısında daha önceki çalışmalarda Selçuklu Kervansarayı olarak tanımlanan dükkân kompleksinin içinde kalan bu alanda, iki yapı tespit edilmiştir. Söz konusu yapının duvar yapım teknikleri dikkate alındığında ilk yapım evresinin Geç Antik Dönem (MS 5-7. yy.) olduğu anlaşılmaktadır. Kondisyonu iyi olan bu dükkân kompleksi onarımlarla uzun yıllar kullanılmıştır. Kuzeydoğu-güneybatı aksında yerleştirilen dükkânlar, konumlandırıldıkları alanın üç cephesine yerleştirilmiştir. *Akropolis*e bakan kuzeydoğu cephesinde kondisyonu en iyi olan dükkânlar bulunmaktadır. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerindeki dükkân sırası ise günümüzde meyve bahçelerinin içinde kaldığı için zamanla tahrip olmuş ya da bitki örtüsünün altında kalmıştır. Alanın güneybatı cephesi ise duvarla sınırlandırılmıştır. Üç tarafı dükkânlarla, bir tarafı duvarla çevrili bu alanın ortasındaki iç avlu olarak nitelendirilebilecek boş bölümün, yapılan incelemeler sonucu Roma Dönemi'nden itibaren farklı amaçlarla kullanıldığı anlaşılmıştır. Dükkânların çevirdiği dörtgen planlı iç avluda, alanın ortasında iç içe iki yapı tespit edilmiştir. Farklı dönemlerde yapıldığı anlaşılan bu yapılar Roma İmparatorluk Dönemi ile Geç Antik Dönem'e aittir. İlk yapı, plan şeması ve etrafta bulunan mimari bloklar değerlendirildiğinde bir tapınakla ilişkili olduğu izlenimini vermektedir. Tapınağı çevreleyen diğer yapı ise *apsis*iyle birlikte duvarlarını büyük oranda koruyan ve plan şeması oldukça net olan bir kiliseye aittir (Resim: 10).

Tapınak (?)

Dükkânların iç avlusu olarak tanımlanan alandaki ilk yapı, doğu-batı aksında konumlandırılmış, podyumlu bir tapınakla ilişkili olmalıdır (Resim: 11-13). Avlunun tam ortasına

yerleştirilen tapınağın yapı malzemesi, düzgün kesilmiş, dörtgen *konglomera* taştır. Yapının podyum bölümü büyük oranda kondisyonunu korumuş olup, diğer bölümleri tahrip edilmiştir. Tapınağın dikkati çeken ve günümüze kadar çok iyi durumda korunagelen bir diğer bölümü ise *cella*nın altındaki *tonoz*lu mekânlarıdır. Yan yana inşa edilen bu *tonoz*lu mekânlar arasında bir kapı açıklığı yer almaktadır. *Tonoz*ların girişi *cella*nın içinde ve üsttendir. Güneydeki *tonoz*un üst bölümünde, kilit taşlarının olduğu aksın üzerine dörtgen planlı bir giriş boşluğu açılmıştır. Kuzeydeki *tonoz*un kuzeybatı köşesindeki boşluk da giriş açıklığıyla ilişkili olmalıdır. Her iki *tonoz*un uzun duvarlarına karşılıklı olarak, dörtgen hatıl boşlukları açılmıştır. *Tonoz*ların iç bölümünde modern harç izleri bulunmaktadır. Tapınağın *in-antis* planlı olabileceği öngörülmektedir. Tapınağın etrafında ve kilise duvarlarında yapıya ait olduğu düşünülen, *sima-geison, friz, arşitrav*, sütun gövdesi ve İon başlığına ait *volüt* gibi mimari ögeler de tespit edilmiştir.

Tapınağın tam plan tipinin yanı sıra hangi tanrıyla ilişkili olduğu, burada yapılacak kazılar sonucu netlik kazanacaktır.

Aşağı Kent Merkezi Kilise

Dükkânların iç avlusunda yer alan tapınağın çevresinde, Geç Antik Dönem'de (MS 5-7. yy.) inşa edildiği anlaşılan bir kilise yapısı tespit edilmiştir. *Transept*li *bazilikal* planlı olarak tanımlanabilecek kilisenin, doğu bölümü daha geniş, batısı ise daha dar tasarlanmıştır (Resim: 14). *Apsis*in, plan şemasının görüldüğü bölümde karşılıklı iki kapı açıklığı yer almaktadır. Doğu duvarında, *apsis*in dışına duvar örülerek, *apsis* bu duvarın içine alınmıştır. Duvar örgüsü Geç Antik Dönem yapılarıyla paralellik göstermektedir. Ancak duvarlarda tapınaktan sökülmüş, *konglomera* taşların yanı sıra yine tapınakla ilişkili olduğu düşünülen mimari parçalar da kullanılmıştır. Duvar kenarlarına tarlalardan toplanan taşlar yığılmıştır. Alandaki seramik bulgular kilisenin olası inşa tarihiyle uyum göstermektedir (Resim: 15). Tapınakla aynı yönde, doğu-batı aksında inşa edilen kilise, doğu-batı yönünde 32,40 m, kuzey-güney yönünde 25 m ölçülerindedir. Kilisenin *apsis* genişliği 13,20 m, *apsis* derinliği 4,10 m, kilisenin *apsis*ine ait duvar yüksekliği ortalama 2 m'dir.

TERRİTORYUM ARAŞTIRMALARI

2023 yılında, *territoryum* araştırmaları kapsamında, Aspendos'un kuzey hattını oluşturan dağlık kesimin sınırlarını belirlemek amacıyla, Serik ilçe merkezine, kuş uçuşu 15 km mesafede bulunan Gökçepınar Mahallesi ve çevresi incelenmiştir. Gökçepınar Mahallesi muhtarı Sn. Hüseyin Çınar'a araştırmanın süresi, içeriği ve yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir.

Gökçepınar Asartepe Kale Yerleşimi

Araştırma kapsamında belirlenen Asartepe Mevkii; Serik ilçesi, Gökçepınar Mahallesi yerleşim merkezinin yaklaşık 480 m güneyindedir (Resim: 1). *Ovoid* bir görünüm sergileyen 552 m rakımlı bu tepenin uzunluğu yaklaşık 280 m olarak ölçülmüştür. En geniş yeri ise 170

m uzunluğundadır. Yükseltinin batısından Pınarbaşı Kaynağı'yla ilişkili bir akarsu geçmektedir. Asartepe, yaklaşık olarak 8 hektarlık bir alana yayılmış olup, büyük bir kalker kütlesi üzerine kurulmuş kale yerleşimidir. Mevkii, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 23.12.2002 tarih ve 5720 sayılı toplantısında alınan kararla I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Günümüzde tepenin güneybatısında faal bir kalker ocağı bulunmaktadır.

Asartepe, Pamphylia Ovası'na hâkim stratejik konumuyla Aspendos *territoryum*unun Selge ile Pednelissos kentlerine komşu kuzey sınırı ile batısındaki Sillyon'u kısmen gözetler pozisyondadır. Bununla birlikte yerleşim, Aspendos su yollarına çok yakın olarak konuşlanması sebebiyle, ana kent için hayati öneme sahip ve saldırılara açık sayılan bu hattı olası tehditlerden koruyabilirdi. Helenistik menşeili askeri yönü ön plana çıkan bir *katoikia* veya kırsal niteliği baskın bir *peripolion* olarak tanımlanabilecek yerleşim, Aspendos'un kuzey yönünde örgütlenen savunma hattının önemli parçalarındandır.

Yerleşmenin kurulduğu tepelik ana kayanın alt yamacında dikkati çeken ilk buluntu bir lahit teknesidir. Arkeolojik veriler yerleşmenin güneyinden başlayarak, tepenin doğu kenarını sınırlandıran sur sistemiyle, yerleşimin doğusunda kalan ve surun üzerine Helenistik Dönem'de inşa edildiği anlaşılan bir kuledir. Ana kaya kullanılarak fazla sayıda mekânın oluşturulduğu, özellikle yamaçlardaki çeşitli kaya sığınaklarının varlığı, açık hava ve mağara kutsal alanları ile belki bunlarla ilintili adak nişleri açıldığı tespit edilmiştir. Arazideki ilk izlenimlerden buranın Helenistik, kırsal bir yerleşim olduğu tahmin edilmektedir. Doğu Kule'nin kuzeyinde geniş bir mekânın içinde bağımsız, zeytinyağı üretimiyle ilişkili bir *trapetum* teknesi ve yakınında üretimde kullanıldığı düşünülen dikdörtgen formlu ağırlık taşı saptanmıştır. Buranın hemen kuzeyinde *bazilikal* planlı bir Erken Bizans Dönemi kilisesi yer almaktadır.

Kalıntıların yoğun olduğu alanda yapılan seramik incelemeleri neticesinde az sayıda Helenistik karakterli parçalar ve kilise yakınlarında MS 5-7. yüzyıl seramikleri bulunmuştur. Doğu yarıda Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait depolama kaplarına ait parçalar çoğunluktadır. Batı yamaçlara inildikçe Helenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilebilecek parçalar belirgindir. Yerleşmenin batı hattında yine Helenistik Dönem'e tarihlendirilen ikinci bir kulenin kalıntıları tespit edilmiştir.

Asartepe'nin en yüksek noktasından doğu yönünün alt kotlarına bakıldığında, basamaklandırılmış bir platform düzlüğü ile hemen yakın çevresinde oyulan kanal benzeri hatlar ve insan eliyle yapılmış diğer uygulamalar fark edilmiştir. Bu alana inildiğinde, bir mağara ve önünde kutsal alanla ilişkili düzenlemelerin olduğu anlaşılmıştır Yerleşimin orta noktalarında, yine ana kaya kullanılarak basamaklandırılmış başka bir platform saptanmıştır. Bunun zemine yakın bölümüne bağlantılı olarak küçük boyutlu bir havuzcuk ve söz konusu haznenin içine açılmış dairesel formlu bir *libasyon* ya da sıvı biriktirme çukuru bulunmaktadır. Aspendos'a su taşıyan kaynakların yüzeye çıktığı noktalar ziyaret edilmiş; sırasıyla Pınarbaşı ve Gökçepınar doğal su kaynakları görülmüştür.

Asar Tepesi'nde sonraki çalışmalar çizim ağırlıklı belgelemedir. Doğu Kule, Batı Kule, 1. Kutsal Alan, 2. Kutsal Alan ve aşağı düzlükteki lahdin detaylı ölçüleri alınarak, plan krokisi, kesit ve görünüş eskizleri yapılmıştır. Bunlara ek olarak, her iki kule ve lahdin Agisoft Metashape fotogrametri programı ile üç boyutlu modellemelerini yapmak için detaylı fotoğrafları çekilmiştir. Belgeleme çalışmaları kapsamında yerleşimin tamamı ölçekli olarak drone ile fotoğraflanmıştır.

Lahit

Asartepe kale yerleşiminin doğu girişinin alt düzlüğünde yer alan ve olasılıkla yerleşmenin *nekropol* alanının bir parçası olan alanda, bir adet lahit teknesi tespit edilmiştir. Kaliteli kireç taşından yapılan lahdin kapağı bulunamamıştır. Teknenin uzun kenarıyla kısa kenarının bir bölümü tahrip edilmiştir. Ayrıca, alt profili ile yüzeyinde yine tahribatla ilişkili kırıklar mevcuttur.

Savunma Sistemi: Kuleler ve Surlar

Gökçepınar Asartepe kale yerleşimi özellikle kuzeybatı tarafında keskin kayalıklara ilaveten birtakım doğal tahkim uzantıları ve yer yer farklı özellikler taşıyan bir sur sistemiyle çevrilidir. Burada, Helenistik Dönem askeri mimarisinden bilinen iki gözetleme kulesi bulunmaktadır. Kulelerin ilki Aspendos yönüne bakmaktadır. Batıda konumlandırılan ikinci kule ise Pamphylia Ovası'nı ve Sillyon kentini gören noktalarda inşa edilmiştir. Kare planlı her iki kule kesme blokların üst üste dizilmesiyle, harç kullanılmadan örülmüştür. Doğu Kule'nin dış cephesinde, MÖ 2. yy. özellikleri gösteren *bosaj* uygulaması gözlemlenmiştir.

Kemerli bir giriş ile içerisine girilen Doğu Kule'de, muhtemelen MS 4. yy.dan sonra bölgede artan tehditler sebebiyle, geç dönem onarım ve tamamlamaları görülmektedir. Kule beden duvarının üstüne yakın bölümü moloz ve harçla karışık düzensiz boyuttaki taşlardan örülerek tamamlanmaya çalışılmıştır. Batı Kule'nin harçsız ve *bosaj*lı duvar örgü tekniği dikkate alındığında, MÖ 3. yüzyılda inşa edildiği anlaşılmaktadır (Resim: 18).

Savunma sistemine ait diğer kalıntılar yerleşimin güneybatısından başlayan ve kuzeydoğuya doğru ilerleyen, doğu kuleyi içine alarak tepenin kuzey sınırı boyunca devam eden sur duvarlarıdır. Yapılan incelemelerde, özellikle savunması zayıf bölümlerin surlarla yükseltilerek güçlendirildiği gözlenmiştir. Güneydoğu ve doğuda topografik yapıya uygun olarak surlar neredeyse kesintisiz takip edilebilmektedir. Ancak, kuzeybatı ve güneybatı bölümlerinin dik olması buranın doğal bir sur olarak kullanılabilmesini sağlamış ve bu nedenle buradaki tahkimin daha zayıf olduğu tespit edilmiştir. Kuzeybatıda ise topografyanın durumuna göre zayıf bölümler ara ara sur duvarlarıyla kapatılmıştır.

Kilise

Erken Bizans Dönemi'ne ait olduğu anlaşılan kilise ve çevresinde incelemeler gerçekleştirildi (Resim: 19). Yapının planı, duvar tekniği, çatı örtüsü, giriş-çıkış noktaları belirlenmeye çalışıldı. Kuzey dış duvarının *apsis*e yakın bölümünün kısa bir uzantısı, önceki dönemlerde kilise terasını kuzeybatı yönünde sınırlayan bir ana kaya kullanılarak kapatılmıştır. Buna karşın, söz konusu anıtsal kütlenin duvarda içe bakan kısmı düzenlenerek, *eksedra*, loca benzeri bir işlev kazanmış olmalıdır. Özellikle kilisenin *apsis*i, kuzeydeki *pastophorion*, naos bölümü ve gerisindeki *narteks* ile devamında yer alan müştemilatın bağlantıları üzerinde durulmuştur. Kilisenin modellenmesi amacıyla havadan ve belirli açılardan sıralı fotoğrafları alınmıştır.

Yan uzun duvarları temel seviyesinde korunabilmiştir. İki *tonoz*la *naos* bölümünden ayrılan *narteks* bölümü ile bu bölümdeki giriş kapısının kondisyonu duvarlara oranla daha iyidir. Üç nefli olduğu düşünülen kilisenin, nefleri ayıran mimari unsurları yapı molozunun altında kalmıştır. Kuzeybatı köşesinin dışına *pastophorion* odası yapılmıştır. Ana yapının batısında, *narteks*in devamında farklı odalardan oluşan ve muhtemelen müştemilatla ilişkili olabilecek mekânlar tespit edilmiştir. Kilise, duvar yapım tekniği ile yakın çevresindeki seramik buluntular dikkate alındığında, Erken Bizans Dönemi'ne (MS 5-7. yy.) tarihlendirilmiştir.

Kilisenin *apsis* duvarının orta hattındaki kireç taşı bloklardan birinin üzerinde harfler tespit edilmiştir. Yatay olarak yerleştirilen ve büyük bir bölümü toprak altında olan bloğun alınabilen ölçüleri doğrultusunda 60 cm uzunluğunda olduğu anlaşılmıştır. Toprak dışında kalan bölümünün ise 24 cm'lik bölümü görünür durumdadır. Sağ tarafındaki derz açıklığından dikkatle bakıldığında, bronz bir heykelin sabitlendiğini gösteren yuva görülebilmiştir. Blok üzerindeki yazıtın üç satırı kısmen takip edilebilmektedir. Yazıtı meydana getiren harflerden ancak her bir sırada üç ya da dört harf okunabilmiştir. Belgeleme aşamalarının tamamlanması akabinde yazıt dışarıdan görülmeyecek şekilde kapatılmıştır.

Kilise *apsis*inin *pastophorion* odası hizasındaki kuzey dış duvarında bir aslan başı kabartması fark edilmiştir. Üzerinde kurşun akıtma kanalı bulunan parçanın, Helenistik Dönem'deki anıtsal bir yapıya ait *sima* bloğu olabileceği tahmin edilmektedir. *Sima* bloğunun kabartma yapan orta dış kısmı ise aslan başı figürü biçiminde şekillendirilerek yalancı çörten görünümü almıştır.

Yapıdaki mimari dokümantasyon kapsamında, kilisenin yüzeyde kalan tüm bölümlerinde ayrıntılı kesit ve görünüş çizimleri yapılmıştır.

Kilisenin alt tarafında bir alt kotta, yan yana iki mekân tespit edilmiştir. Mekânlardan *trapetum* düzeneğine ait iç bükey teknenin bulunduğu geniş mekânda da çalışma yürütülmüştür. Mekânın geneli fotoğraflandığı sırada, öncesinde tespit ettiğimiz batı duvardaki nişin hemen sol yanına küçük ebatta bir tane daha açıldığı belirlenmiştir. Büyüğü kemerli olan her iki nişin de kiliseyle çağdaş bir zaman diliminde yapıldığı düşünülmektedir. Aynı alandaki zeytinyağı üretiminin kanıtı ezme teknesine numara verilerek, ölçekli olarak kesiti alınmış ve görünüşü milimetrik kâğıda aktarılmıştır.

İşlikler

Kilise *apsis*inin 15 m kadar kuzeydoğusunda ana kaya düzenlenerek oluşturulmuş, üç ayrı bölümden meydana geldiği anlaşılan ve muhtemelen yarı açık bir işlikle karşılaşılmıştır.

Küçük bir endüstriyel alan olarak tanımlayabileceğimiz bu kompleksin en kuzeyinde yer alan işliğin, ana kaya üzerine oturtulan sur duvarının bir bölümünü, ucunda ağırlıkları taşıyan ahşap baskı kalasının gireceği yuvalar için kullandığı kaydedilmiştir. Buraya yerleştirilen ağırlıkların, alt kotta bulunan kanallı ve oluklarla düzlenmiş kireç taşı ana kaya pres yatağına baskı uygulanarak zeytinyağı çıkartılmasını sağladığı açıktır.

Zeytinyağı üretim birimi olarak tanımlanan bu mekânın hemen bitişiğinde, bu defa üzüm sıkım aşamalarının uygulandığı birtakım hazneler göze çarpar. Tekrardan bütünüyle ana kayanın şekillendirildiği, üstteki düzlemden itibaren aşağıya doğru önce küçük eşik, sıralı basamaklar ve bir akıtma oluğu, devamında oyulmuş bir üzüm ezme teknesi, hemen alt tarafında ise bu teknedeki oluk vasıtasıyla sıvının içerisine akıtıldığı dairesel bir hazne yer almaktadır. İlgili düzenlemeler buranın bir şarap işliği olduğunu düşündürmektedir.

Şarap üretim birimiyle ilişkili olması muhtemel diğer bir uygulama ise aynı ana kaya kütlesinin güneydoğu köşesinde kendini göstermektedir. Doğudaki doğal savunma kayalığına bitişik olarak tasarlanan bu kısım, şarap işliğiyle aynı üst yüzeyi kullanmıştır. Bu düzlükten yaklaşık 45° lik bir açıyla aşağıya yönelen görece geniş ve uzun bir oluğun varlığı söz konusudur. Oluktan akan sıvı alt tarafta dairesel formdaki bir toplama havuzuna doluyor olmalıydı. Ancak burasının bitişiğindeki işlikle mi alakalı olduğu ya da belli dönemlerde kutsama amacı güden bir kurban ritüeliyle mi bağdaştırılacağı konusu henüz yoruma açıktır.

Bu birimin ölçüleri alınmış; ardından ayrıntılı plan krokisi ile profil veren kısımlarının kesit ve görünüşlerinin çizime aktarılması tamamlanmıştır ve birçok açıdan fotoğrafları çekilmiştir.

Kutsal Alan 1

Doğu kulenin yaklaşık 30 m batısında basamaklarla çıkılan ve önünde düzensiz bir alan barındıran bir mağara mevcuttur. Mağaranın hemen hemen aynı hizadaki kuzey ve güney ucu ile daha gerideki girişi bir yay çizer. Kuzey ve güney ucu arasındaki mesafe 9 m olup, giriş bu hattın 7 m kadar batısında yer alır. Giriş doğuya bakar ve 3,90 m genişliğindedir. Mağaranın kopmalarla biçimlenmiş iç yüzeyinde bir düzen gözlemlenmez. Yer yer su kaynaklı kireç birikimi mevcuttur. Girişin tavanındaki küçük bir oyuktan gökyüzü görünmektedir. Alanın güney kısmında kayalık bir yüzey görülmekteyken, 5x3 m boyutlarındaki kuzey kısmı düzdür. Mağaranın bulunduğu bu alana çıkarken kullanılan altı basamak bahsi geçen düzlüğe ulaşır. Betimlenen bu alanın gerek konumu gerekse düzenlenişi bir kutsal alan olabileceği izlenimini uyandırmaktadır. Basamaklarla çıkılan geniş bir platform ve bunun ardından ulaşılan bir mağara eskiçağ doğal kutsal alanlarını anımsatmakla birlikte kesin tanımlama için veriler yetersizdir.

Kutsal Alan 2

Kutsal Alan 1'in yaklaşık 70 m batısında düzenlenmiş iki kaya yüzeyi görülmektedir (Resim: 16). Bu iki kaya yüzeyi birbirine 5 m mesafededir. Daha doğuda olan, en uzun ve geniş noktalarından 190x96 cm ölçülen enli bir at nalını anımsatan kütlenin yüzeyine iki niş açılmıştır. Nişlerin alt kısımları birer düzlem oluşturur, bir kenardan diğerine yay çizerek kemer görünümü verirler. Alttaki nişin bitiminden 26 cm aşağıda, düzlenmiş bir alan bulunmaktadır. Hafifçe çıkıntı yapan bu alanı yaklaşık yarım metre kadar uzanan bir hat takip eder. Nişlerin bulunduğu kaya batıdaki diğer kaya kütlesine bir alan ile bağlanır. Bu düzlemden ikinci kaya yüzeyindeki basamaklara uzanan bir geçiş görülür. Düzenlenmiş iki kaya kütlesinin yakınlığı ve bir düzlemle birbirine bağlanmış olması birlikte değerlendirilebileceklerine işaret eder. Batıdaki kaya kütlesindeki basamakları dikdörtgen bir hat takip eder. Bu hattın bitimine 120x52 cm boyutlarında dikdörtgen biçimli bir havuz yapılmıştır. Havuzun içerisinde, kuzey kısmında bir basamak bulunur. Bir basamağın bitiminde yine dikdörtgen bir alan oluşturulmuştur. Bu dikdörtgenin güneyinde en geniş yerinden 23 cm çapında insan yapımı bir oyuk bulunur. Tüm bu öğeler birlikte okunduğunda bir kutsal alana işaret edebilirler. Ancak sonraki dönemlerde havuz farklı işlevlerde kullanılmış olabilir.

Aspendos Su Yolu Araştırması

2023 yılı yüzey araştırmalarında, Gökçepınar Mahallesi sınırları içinde, Aspendos Antik Kenti'ne Pınarbaşı ve Gökçepınar Kaynaklarından su getiren, su yolunun en kuzeydeki bölümü incelenmiştir (Resim: 23). Su yolunun saptanabilen en kuzeydeki bu bölümü olasılıkla Pınarbaşı su kaynağından aldığı suları daha alt kotlarda bulunan Gökçepınar Kaynağı'na taşımakta, burada birleşen iki kaynak suyu, kanal, tünel, köprü ve su kemerlerinin yardımıyla Aspendos'a aktarılmaktadır.

Bu kapsamda, önceki yıllarda Paul Kessener'in Aspendos su yolları haritasına işlediği Gökçepınar Mahallesi sınırlarındaki bölümü incelenmiştir. Hassas koordinat alımıyla ayrı bir plana işlemek, burada kanal uzantısının yüzeyde görünür olduğu belli-belirsiz tüm kısımlarının uzunluğunu ölçmek, muhtemel yönünün takibini yapmak, özellikle en belirgin kalıntı bütünü olan kapalı, "L" formlu, üzeri harçla sıvalı tonoz örtüyle geçilen ve *opus signinum* işçilikli bir tabana sahip su kanalı tünelini ayrıntılı çizimlerle belgelemek öne alınmıştır.

KB-GD paralelinde seyreden su yolunun uzunluğu belli aralıklarla ölçülmüştür. Buna ilaveten, GPS uygulamasıyla alınan koordinatlarla söz konusu hat işaretlenebilmiştir.

Tespit edilebilen su yolu hattının çoğu yerde ana kayanın yamaca bakan kesimine bitişik şekilde kıvrımlarla ve yer yer dirsek yaparak ilerlediği anlaşılmıştır. Dolayısıyla hattın genellikle ana kaya düzenlenerek oluşturulduğu anlaşılmıştır.

Su yolunu takip ederek yapılan incelemeler, daha yüksekte kalan düzlük bir alanda birtakım duvar sıralarıyla karşılaşılmıştır. Bu duvarların iki bölmeli geniş bir mekânı çevrelediği görülmüştür. Buranın kuzeybatısında yoğun orman örtüsü içinde bağımsız bir başka

duvar hattı daha izlenmiştir. Söz konusu iki ayrı antik kalıntı alanı Yapı-I ve Yapı-II şeklinde rapora geçmiştir. Temel seviyelerinde korunagelen duvarları meydana getiren büyük ebatlı bloklar harçsız örülmüştür. Her iki yapı grubunun koordinatları alınmış ve hava fotoğrafları çekilmiştir. Yapı-I'in plan krokisi çizilmiş, ayrıca uygun yönlerinden kesit-görünüş eskizleri alınmıştır.

İlk gözlemler, bu yakın alanların küçük çaplı kırsal bir yerleşim izine işaret ettiği varsayımını güçlendirir. Ortak havuzda irdelenmeye muhtaç bir diğer konu ise yüzeyde rastlanılan duvar uzantılarının, genelde topografyaya uygun düşecek biçimde KB-GD hattında görünür olduğudur. Sınırlı bir bölgede yayılım gösteren küçük bir köy veya su yolları etrafında kümelenen savunma nitelikli bir iskân seçenekler arasındadır.

Yapıların yanı sıra yüzeydeki az sayıda seramik parçası da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Alanda çatı kiremitleriyle birlikte amorf nitelikli seramikler mevcuttur. Genel anlamda Geç Roma Dönemi'yle ilişkili parçalar arasında az da olsa MS 2. yy.a ait olan formlar tespit edilmiştir. Seramik buluntular bu yerleşmenin şimdilik MS 2. yy.daki varlığını ortaya koymaktadır ki bu tarih su yollarının ilk inşa evresiyle de paralellik göstermektedir.

EKLER

Resim 1: Aspendos 2023 Yılı Yüzey Araştırması kapsamında inceleme yapılan alanlar.

Resim 2: Su şebekesi tankı ile *akropolis*e çıkışı sağlayan merdivenler.

Resim 3: Su kaynağı odası – *tonoz*lu giriş.

Resim 4: Su kaynağı odası (*dromos*).

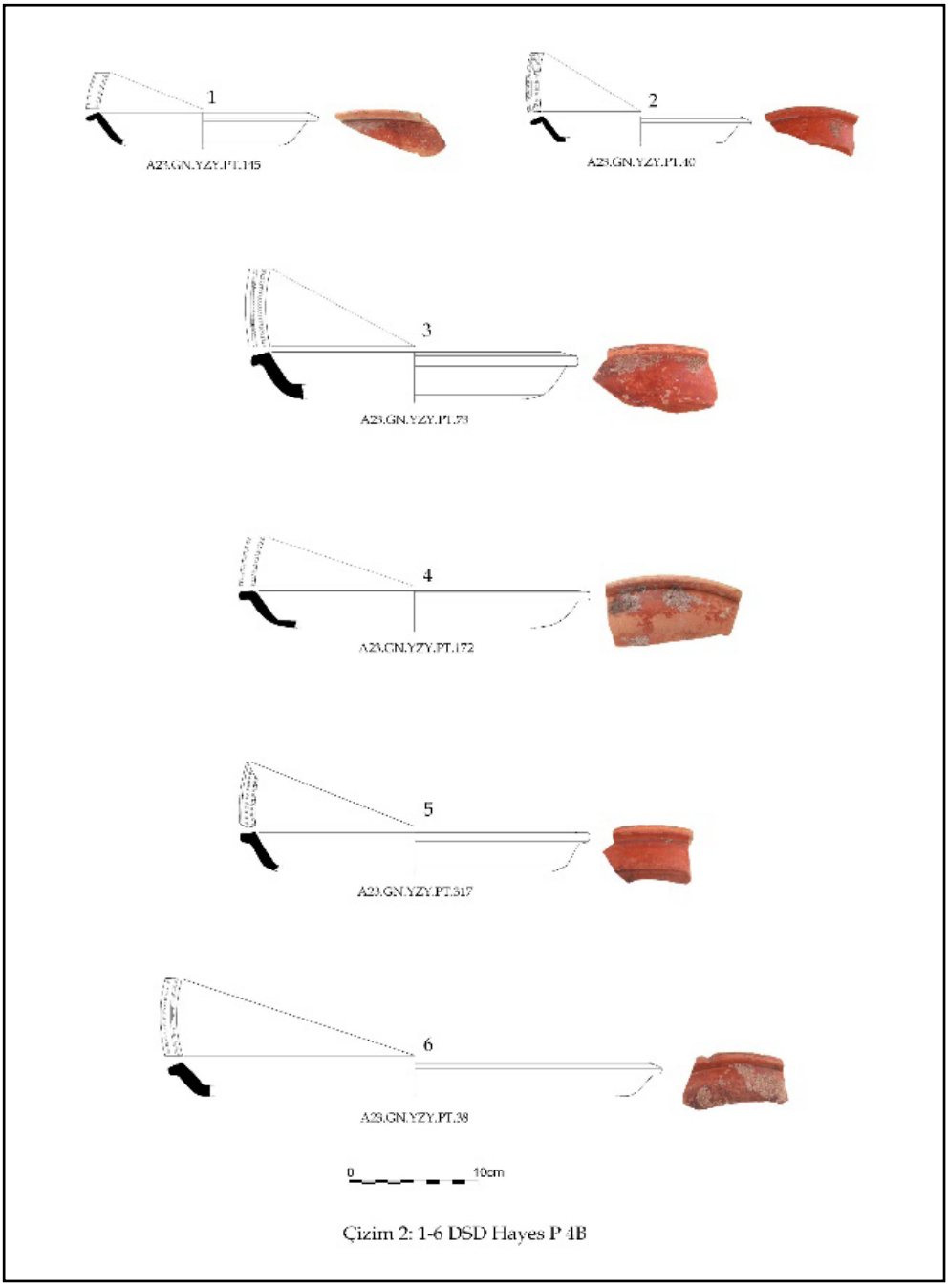

Resim 5: Doğu *Sigillata*ları D Grubu.

Resim 6: MS 1. yy.a tarihlendirilen *amphora* örnekleri.

Resim 7: Geç Antik Dönem dükkânlarının hava fotoğrafı.

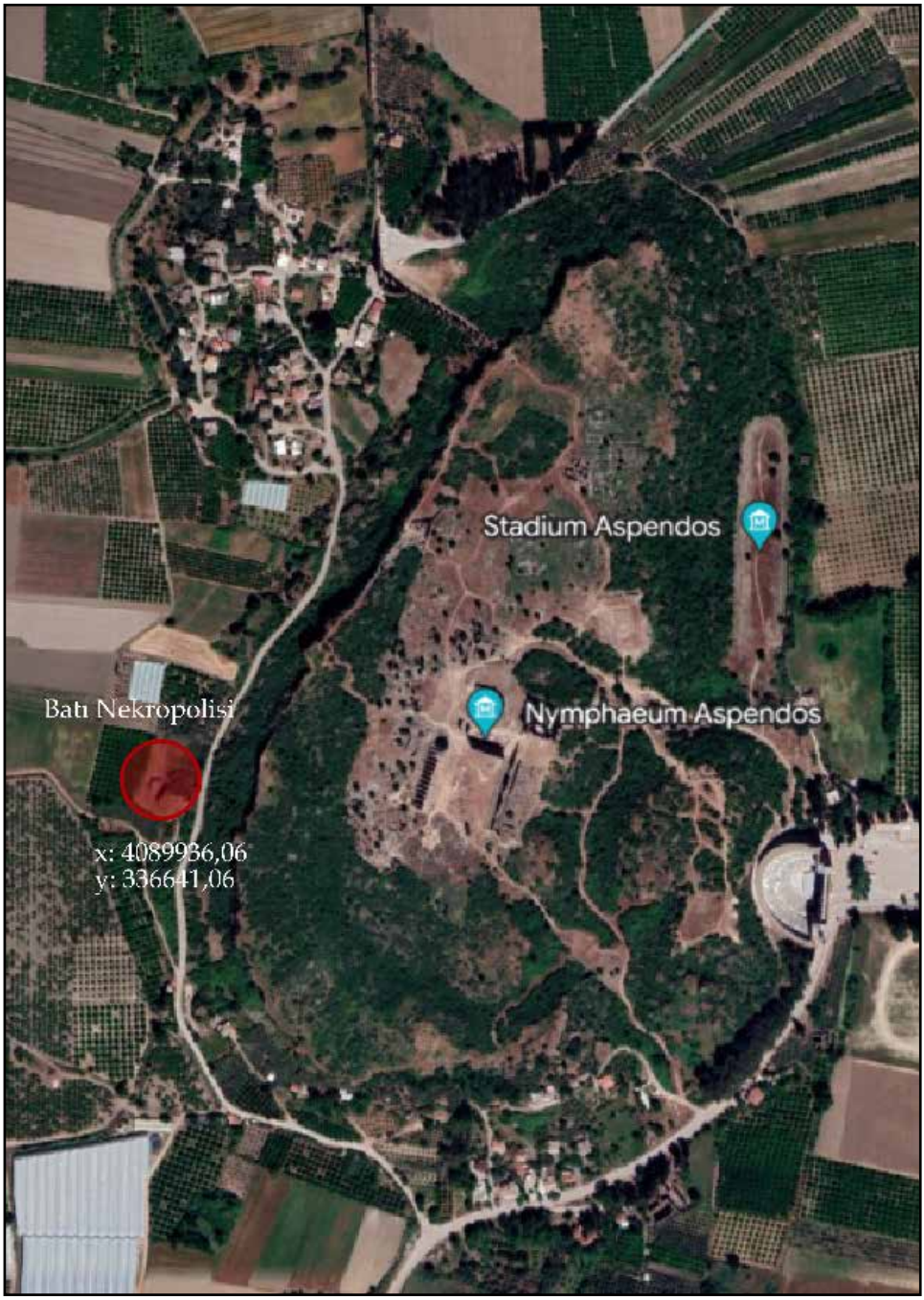

Resim 8: Batı *Nekropolis*i'nin konumu.

Resim 9: Batı *Nekropolis*i'nde tespit edilen tezgâh ağırlıkları.

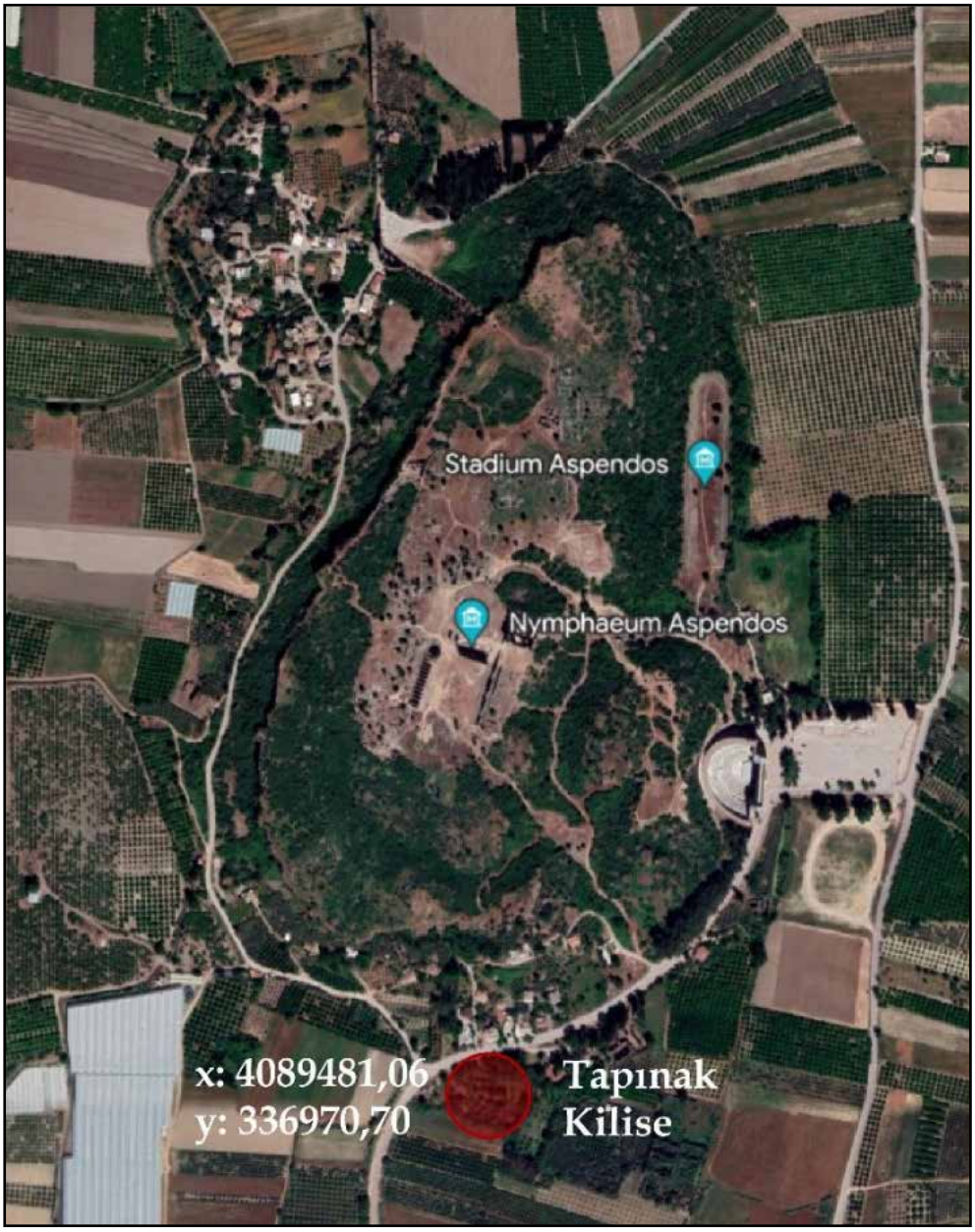

Resim 10: Tapınak olarak tanımlanan podyumlu-*tonoz*lu yapının konumu ve koordinatları.

Resim 11: Aşağı kent tapınak/kilise hava fotoğrafı.

Resim 12: Kuzey tonoz, batıya bakış.

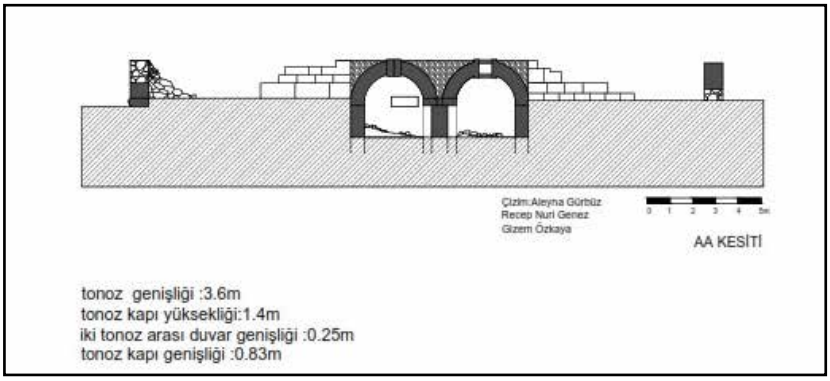

Resim 13: Tapınak/Kilise A-A kesiti.

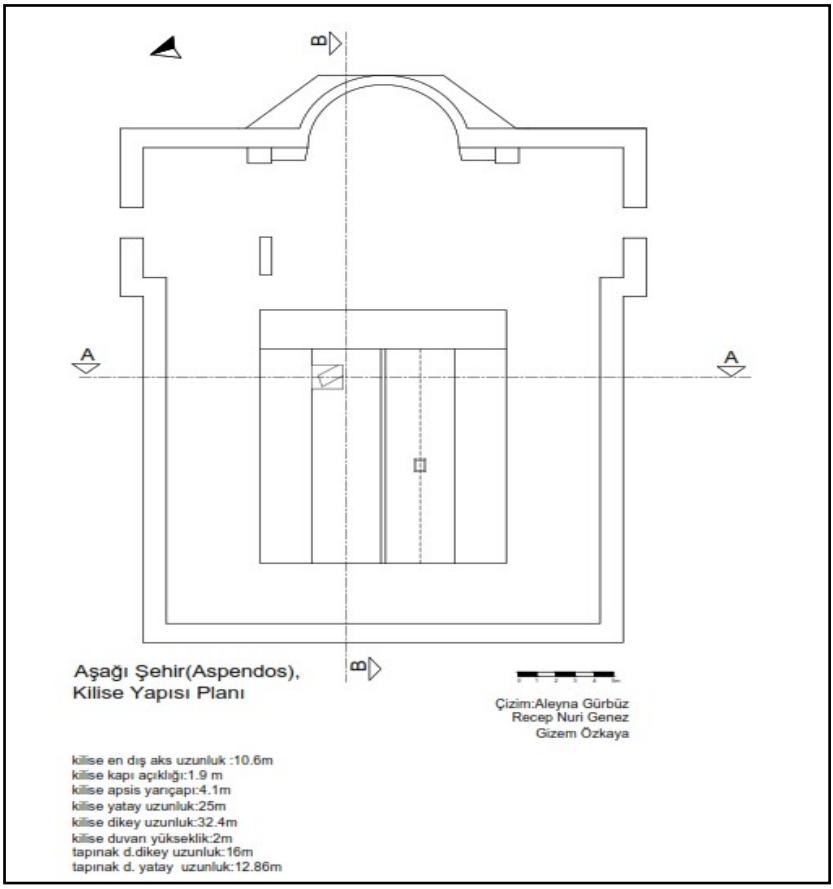

Resim 14: Tapınak/Kilise planı.

Resim 15: Kilisenin kullanıldığı dönemle çağdaş Geç Antik Dönem'e (MS 5 – 7. yy.) ait seramik parçaları.